

УДК 343.102:343.53

Сітайло О. М. – аспірант Національної академії
внутрішніх справ, м. Київ

ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ З УПОВНОВАЖЕНИМИ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ЩОДО РОЗШУКУ ПІДОЗРЮВАНИХ ТА ОБВИНУВАЧЕНИХ ЗА ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Висвітлено проблеми взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами щодо розшуку підозрюваних та обвинувачених за злочини у сфері господарської діяльності. Сформульовано пропозиції з удосконалення діяльності в цій сфері.

Ключові слова: органи досудового розслідування, взаємодія, господарські злочини, розшук, підозрюваний, обвинувачений, оперативні підрозділи.

Противля злочинам у сфері господарської діяльності є одним із пріоритетних напрямів діяльності органів Національної поліції України. Аналіз слідчо-судової практики засвідчує, що досудове розслідування в багатьох кримінальних провадженнях цієї категорії, попри очевидність злочинів, триває понад встановлені законом строки. До судів з обвинувальними висновками направляють менше третини кримінальних проваджень. Ключовими проблемами є ухилення підозрюваних та обвинувачених від слідства й суду, неналежна взаємодія органів досудового розслідування з іншими органами й підрозділами щодо розшуку підозрюваних та обвинувачених за злочини зазначеної категорії, а також нормативно-правове регулювання цієї сфери, де можна констатувати недосконалість, нелогічність і штучне ускладнення взаємодії.

Таким чином, актуальним є розроблення шляхів удосконалення взаємодії органів досудового розслідування з уповноваженими оперативними підрозділами щодо розшуку

підозрюваних та обвинувачених за злочини у сфері господарської діяльності.

Теоретичним підґрунтям розроблення сучасних методик організаційно-тактичних засад окресленої проблематики є наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі криміналістики, кримінального процесу й теорії оперативно-розшукової діяльності, зокрема Р. С. Белкіна, О. А. Білічак, В. І. Василичука, М. Л. Грібова, С. М. Гусарова, М. В. Корнієнка, Д. Й. Никифорчука, Ю. Ю. Орлова, М. А. Погорецького, Д. Б. Сергєєвої, Є. Д. Скулиша, М. П. Стрельбицького, В. В. Топчія, О. Ю. Татарова, Л. Д. Удалової, В. І. Фаринника, С. С. Чернявського, М. Є. Шумила та ін. У працях зазначених дослідників увагу зосереджено на загальнотеоретичних питаннях взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами.

Відсутність поглибленого комплексного підходу до дослідження проблем організаційно-тактичних засад взаємодії органів досудового розслідування з уповноваженими оперативними підрозділами щодо розшуку підозрюваних та обвинувачених за злочини у сфері господарської діяльності зумовила актуальність та обрання теми публікації.

Мета статті полягає у висвітленні проблем взаємодії органів досудового розслідування з уповноваженими оперативними підрозділами щодо розшуку підозрюваних та обвинувачених за злочини у сфері господарської діяльності, а також обґрунтування пропозицій щодо їх удосконалення.

Для з'ясування сутності поняття взаємодії органів досудового розслідування з уповноваженими оперативними підрозділами в зазначеній сфері доцільно спочатку з'ясувати, що таке взаємодія, якими є її правові підстави та ключові принципи, суб'єкти й форми.

Теоретичними підставами такої взаємодії є положення, які пояснюють її сутність і значення. Їх усвідомлення органами досудового розслідування є запорукою більш осмисленої та цілеспрямованої взаємодії, зумовлюючи її законність й ефективність [1].

Стосовно взаємодії між органами досудового розслідування з уповноваженими оперативними підрозділами в межах кримінального провадження в юридичній та спеціальній літературі також висловлено різні думки.

Однак, на нашу думку, найбільш змістовне визначення такої взаємодії сформулював В. В. Топчий. Взаємодію органів досудового розслідування з уповноваженими оперативними підрозділами він визначив як засновану на законах і відомчих нормативних актах їх спільну діяльність (узгоджену за цілями, характером, місцем і часом), що спрямована на реалізацію завдань кримінального судочинства, за керівної та організуючої ролі слідчого й чіткого розмежування компетенції. Адже, згідно зі ст. 3 Конституції України, людину, її життя і здоров'я, честь, гідність, недоторканність і безпеку визнано в Україні найвищою соціальною цінністю. Отже, права й свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, зокрема узгоджену діяльність слідчого й оперативних підрозділів [2].

Особливого значення це визначення набуває тоді, коли йдеться про взаємодію під час розшуку підозрюваних та обвинувачених за злочини у сфері господарської діяльності.

Результати дослідження засвідчують, що законодавчо визначеними підставами взаємодії органів досудового розслідування з уповноваженими оперативними підрозділами в зазначеній сфері є: а) спільність мети й завдань; б) однакова юридична сила процесуальних актів; в) необхідність використання можливостей оперативного підрозділу та слідчого.

Ключовими принципами такої взаємодії можна вважати: а) швидкий розшук осіб; б) оптимальне використання наявних можливостей органів досудового розслідування та оперативних підрозділів Національної поліції України щодо розшуку підозрюваних та обвинувачених; в) дотримання загальних засад кримінального провадження.

Так, окрім Кримінального процесуального кодексу (КПК) України, взаємодію під час розшуку підозрюваних та обвинувачених за злочини у сфері господарської діяльності регламентує спільний наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України «Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» від 16 листопада 2012 року № 114/1042/516/1199/936/1681/5 [3].

Особливості практичної взаємодії щодо виконання працівниками оперативного підрозділу письмових доручень про проведення працівниками оперативного підрозділу органу, підрозділу поліції доручень слідчих про проведення розшуку підозрюваних та обвинувачених за злочини у сфері господарської діяльності отримали нормативно-правове закріплення в Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, затвердженої наказом МВС України від 7 липня 2017 року № 575.

Під час досудового розслідування кримінальних правопорушень слідчий дає уповноваженим оперативним підрозділам поліції письмові доручення про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій з розшуку підозрюваних та обвинувачених за злочини у сфері господарської діяльності [4].

Взаємодія слідчого та оперативних працівників має неоднозначний характер і здійснюється в певних правових формах.

Аналіз законодавства засвідчує, що правовідносини органів досудового розслідування з уповноваженими оперативними підрозділами щодо розшуку підозрюваних та обвинувачених за злочини у сфері господарської діяльності за своїм характером є як процесуальними (такими, що регламентовані кримінальним процесуальним законом), так і непроцесуальними (які регламентовано іншими законами або підзаконними нормативними актами). У юридичній літературі та на практиці ці правовідносини названо взаємодією, а встановлені кримінальним процесуальним законодавством способи зв'язку (давання слідчим, прокурором доручень і вказівок тощо) – формами взаємодії [5].

Ми погоджуємося з думкою таких учених, як В. І. Василичук [6], А. Я. Дубинський [7], В. В. Топчій [2], В. І. Фаринник [8] та інших науковців, які виокремлюють дві форми взаємодії: процесуальну й організаційну (непроцесуальну).

Найбільш поширеною формою взаємодії органів досудового розслідування з уповноваженими оперативними підрозділами щодо розшуку підозрюваних та обвинувачених за злочини у сфері господарської діяльності є виконання оперативним підрозділом доручень і вказівок слідчого, прокурора.

Етимологічне значення термінів «доручити» та «вказати» передбачає владний і розпорядчий характер дій особи, яка їх ініціює. Тому не можна погодитися з авторами коментаря КПК України, які вважають, що доручення є пропозицією щодо здійснення відповідних негласних слідчих (розшукових) дій, а вказівка – конкретизацією цієї пропозиції.

Таким чином, дорученням слід вважати письмове повідомлення, обов'язкову для виконання уповноваженим оперативним підрозділам загальну вимогу про проведення розшуку підозрюваних та обвинувачених за злочини у сфері господарської діяльності.

Розшук підозрюваних та обвинувачених не передбачає надання слідчим оперативного підрозділу неконкретизованих доручень та доручень без встановленого строку їх виконання. У дорученнях зазначають найменування кримінального провадження, його реєстраційний номер і дату початку досудового розслідування; правову кваліфікацію кримінального правопорушення (зокрема статтю Кримінального кодексу України; короткий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення; конкретний перелік слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій, які потрібно реалізувати; інші відомості, необхідні для виконання цих дій.

Працівники оперативних підрозділів не мають права здійснювати розшукові дії за власної ініціативи або звертатись із клопотанням до слідчого судді чи прокурора. Виконання доручень слідчих має здійснюватись у строки, зазначені в дорученнях.

Так, доцільно чітко окреслити законодавчі підстави надання слідчим, прокурором доручення щодо проведення розшуку згідно з чинним КПК України: по-перше, слідчий уповноважений доручати проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам (ст. 40 КПК України); по-друге, якщо під час досудового розслідування місцезнаходження підозрюваного невідоме, то слідчий, прокурор оголошує його розшук (ст. 281 КПК України); по-третє, коли обвинувачений ухиляється від суду, розшук обвинуваченого оголошують ухвалою суду, організацію виконання якої доручають слідчому або прокурору (ст. 335 КПК України) [9].

Специфічний вид доручень передбачено чинними міжнародними договорами України, які стосуються питань надання міжнародної правової допомоги в кримінальних

провадженнях. Коло процесуальних дій, що підлягають виконанню, а також обсяг запитуваної інформації передбачені договором і не мають суперечити нормам національного законодавства України.

Результати дослідження засвідчують, що недовіком нормативного регулювання взаємодії органів досудового розслідування з уповноваженими оперативними підрозділами в розшуку підозрюваних та обвинувачених за злочини у сфері господарської діяльності є недопустиме поєднання процесуальних функцій з оперативно-розшуковою діяльністю, що суперечить головним принципам провадження процесуальної й оперативно-розшукової діяльності.

Здійснюючи розшукову роботу, уповноважені оперативні підрозділи обмежені в правах, визначених ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [10], у якій норми за своєю суттю відсилають до норм, закріплених відповідними статтями глави 21 КПК України.

З огляду на це, доцільно як у КПК України [9], так і в Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні [3], Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні [4] закріпити детальні положення щодо розшуку підозрюваних та обвинувачених за злочини у сфері господарської діяльності.

Отже, зазначене дає змогу виокремити класифікацію взаємодії органів досудового розслідування з уповноваженими оперативними підрозділами щодо розшуку підозрюваних та обвинувачених за злочини у сфері господарської діяльності, взявши до уваги такі критерії: мета взаємодії; характер зв'язків між суб'єктами, які взаємодіють; спосіб виконання завдань; адміністративно-територіальні ознаки; кількість учасників; час і тривалість; напрями; системність або підсистемність органів, що взаємодіють; організаційно-правова форма; підстави виникнення; місце в системі правоохоронних органів.

Ефективна взаємодія під час розшукової діяльності є запорукою успіху в дотриманні так званого принципу збігання інтересів, зокрема розшуку підозрюваних та обвинувачених.

З огляду на запропоновані в науці дефініції, можна констатувати, що взаємодію органів досудового розслідування з уповноваженими оперативними підрозділами щодо розшуку підозрюваних та обвинувачених за злочини у сфері господарської діяльності тлумачать як засновану на законах і підзаконних нормативних актах, погоджену за цілями, місцем і часом діяльність незалежних один від одного підрозділів, спрямовану на поєднання можливостей, наявних сил і засобів для успішної реалізації комплексу організаційних, процесуальних, оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій з метою забезпечення ефективного розшуку осіб, які ухиляються від слідства й суду, виявлення та нейтралізації умов, що сприяють ухиленню та тривалому переховуванню розшукуваних від правосуддя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Данченко Л. І. Проблемні питання взаємодії під час виявлення та припинення злочинів у сфері державних закупівель / Л. І. Данченко // Актуальні проблеми виявлення та припинення злочинів : зб. наук. пр. за матеріалами круглого столу (Київ, 27 листоп. 2014 р.). – Київ : Кандиба Т. П., 2014. – С. 56–59.
2. Толчій В. В. Передумови взаємодії слідчого й оперативного працівника органів внутрішніх справ у розкритті та розслідуванні злочинів / В. В. Толчій // Право і суспільство. – 2015. – № 2. – С. 286–293.
3. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні [Електронний ресурс] : спільний наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листоп. 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>. – Назва з екрана.
4. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні [Електронний ресурс] : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 7 лип. 2017 р. № 575. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>. – Назва з екрана.
5. Кримінальний процес : підручник / за заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. – Київ : Центр учб. літ., 2013. – 544 с.
6. Взаємодія підрозділів Національної поліції України з органами державного фінансового контролю у протидії злочинам у бюджетній сфері : метод. рек. / [В. І. Василюк, І. М. Купранець, С. А. Вязмікін, М. В. Бурак та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ : Кандиба Т. П., 2017. – 48 с.
7. Дубинский А. Я. Правовые и организационные проблемы исполнения процессуальных решений следователя : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / А. Я. Дубинский. – Киев, 1984. – 44 с.

8. Фаринник В. І. Особливості процесуальної взаємодії органу досудового розслідування з іншими підрозділами МВС та громадськістю у кримінальному провадженні / В. І. Фаринник // Юридичний вісник України. – 2012. – № 44 (905). – С. 4–5.

9. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. – Назва з екрана.

10. Про оперативно-розшукову діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>. – Назва з екрана.

REFERENCES

1. Danchenko, L.I. (2014). Problemni pytannia vzaiemodii pid chas vyavlennia ta prypynennia zlochyniv u sferi derzhavnykh zakupivel [Problematic issues of interaction when detecting and stopping crimes in the field of public procurement]. *Aktualni problemy vyavlennia ta prypynennia zlochyniv, Actual problems of detecting and stopping crimes*. Kyiv: Kandyba T.P. [in Ukrainian].

2. Topchii, V.V. (2015). Peredumovy vzaiemodii slidchoho ta operatyvnoho pratsivnyka orhaniv vnutrishnikh sprav u rozkrytti ta rozsliduvanni zlochyniv [Prerequisites for the interaction between the investigator and the operational officer of the internal affairs bodies in the disclosure and investigation of crimes]. *Pravo i suspilstvo, Law and Society*, 2, 286-293 [in Ukrainian].

3. Spilnyi nakaz Heneralnoi prokuratury Ukrainy, Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy, Sluzhby bezpeky Ukrainy, Administratsii prykordonnoi sluzhby Ukrainy, Ministerstva finansiv Ukrainy, Ministerstva yustytzii Ukrainy pro zatverdzhennia Instruktii pro orhanizatsiiu provedennia nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) dii ta vykorystannia ikh rezul'tativ u kryminalnomu provadzhenni: vid 16 lystop. 2012 r. No. 114/1042/516/1199/936/1687/5 [Joint order of the General Prosecutor's Office of Ukraine, the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, the Security Service of Ukraine, the Administration of the Border Guard Service of Ukraine, the Ministry of Finance of Ukraine, the Ministry of Justice of Ukraine on approval of the Instruction on the organization of holding secret investigators (investigatory) actions and the use of their results in criminal proceedings from November 16, 2012, No. 114/1042/516/1199/936/1687/5]. (n.d.). *zakon2.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> [in Ukrainian].

4. Nakaz Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy pro zatverdzhennia Instruktii z orhanizatsii vzaiemodii orhaniv dosudovoho rozsliduvannia z inshymy orhanamy ta pidrozdilamy Natsionalnoi politsii Ukrainy v zapobihanni kryminalnym pravoporushenniam, ikh vyavlenni ta rozsliduvanni: vid 7 lyp. 2017 r. No. 575 [Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine Instructions on organization of interaction of pre-trial investigation bodies with other bodies and units of the National Police of Ukraine in the prevention of criminal offenses, their detection and investigation from July 7, 2017, No. 575]. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17> [in Ukrainian].

5. Kovalenko, V.V., Udalova, L.D., & Pysmennyi, D.P. (Eds.). (2013). *Kryminalnyi protses [Criminal process]*. Kyiv: Tsentr uchb. lit. [in Ukrainian].

6. Vasylynchuk, V.I., Kupranets, I.M., Viazmikin, S.A., & Burak, M.V. (et al.). (2017). *Vzaiemodiiia pidrozdiliv Natsionalnoi politsii Ukrainy z orhanamy derzhavnoho finansovoho kontroliu u protydii zlochynam u biudzhethnii sferi [Interaction of the units of the National Police of Ukraine with the bodies of state financial control in*

counteraction to crimes in the budgetary sphere]. Kyiv: Nats. akad. vnutr. sprav; Kandyb T.P. [in Ukrainian].

7. Dubinskii, A.Ya. (1984). *Pravovye i organizacionnye problemy ispolneniia processualnykh reshenii sledovatelya* [Legal and organizational problems of execution of procedural decisions of the investigator]. Kyiv [in Russian].

8. Farynnyk, V.I. (2012). Osoblyvosti protsesualnoi vzaiemodii orhanu dosudovoho rozsliduvannia z inshymy pidrozdilamy MVS ta hromadskistiu u kryminalnomu provadzhenni [Features of procedural interaction of the pre-trial investigation body with other units of the Ministry of Internal Affairs and the public in criminal proceedings]. *Yurydychnyi visnyk Ukrainy, Legal Bulletin of Ukraine*, 44(905), 4-5 [in Ukrainian].

9. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: vid 13 kvit. 2012 r. No. 4651-VI [Criminal Procedural Code of Ukraine from April 13, 2012, No. 4651-VI]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 9-10, 11-12, 13. Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> [in Ukrainian].

10. Zakon Ukrainy pro operatyvno-rozshukovu diialnist: vid 18 liut. 1992 r. No. 2135-XII [Law of Ukraine on operational-search activity from February 18, 1992, No. 2135-XII]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 22. Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редколегії 17.10.2017

Sitailo O. – *Postgraduate Student of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine*

Interoperability of Existing Examination Bodies with Authorized Operational Subdivisions at the Time of Finding and Disposal of Crime in the Economic Activity

The author of this article reveals the problems concerning especially the interaction of bodies of pre-trial investigation with other bodies and units in the search of suspects and accused for crimes in the field of economic activity, and providing suggestions for their improvement.

The classification of the interaction of pre-trial investigation bodies with authorized operational units for: purpose of interaction is singled out; the nature of the links between the interacting entities; way of solving problems; administrative-territorial criterion; number of participants; time and duration; directions; systematic or subsystematic of interacting organs; organizational and legal form; the bases of occurrence; depending on the establishment of a link in the law enforcement system.

It is substantiated that effective interaction in the search work is a guarantee of success with the achievement of the so-called principle of «coincidence of interests», namely, the search of suspects and accused.

The notion of cooperation of pre-trial investigation bodies with other bodies and units in the search of suspects and defendants for crimes in the field of economic activity is provided. The forms of interaction are revealed: procedural and organizational (non-procedural).

The legal grounds for providing the investigator, the prosecutor with an order to conduct search in accordance with the current CPC of Ukraine are outlined and the shortcomings of normative regulation of interaction of pre-trial investigation bodies with other bodies and units in the search of suspects and defendants are outlined. It is proposed to consolidate the detailed provisions on the prosecution of suspects and defendants for crimes in the area of economic activity in the Criminal Procedure Code of Ukraine and the Departmental Instructions and Orders.

Keywords: bodies of pre-trial investigation, interaction, economic crimes, searching, suspect, accused, operational units.